

Odvrátená tvár autor(stv)a

(Sartre Jean-Paul: Slová. Bratislava: Vydavateľstvo spolku slovenských spisovateľov 2011; 144 s. ISBN 978-80-8061-430-0)

Anna Švecová, Filozofická fakulta PU, anna.svecova@gmail.com

J. P. Sartra, predstaviteľ existencializmu poznáme na našom knižnom trhu vďaka viacerým publikáciami. Minulý rok sa slovenskému čitateľovi naskytla príležitosť siahnuť po preklade od Vladimíry Komorovskej, ktorá čitateľovi ponúkla prácu s názvom *Slová*. V tejto knihe autor siahol hlboko do svojho súkromia a myšlienkového sveta. J.-P. Sartre vo svojej kriticky pojatej autobiografii prostredníctvom úhladného literárneho štýlu ponúka čitateľovi pohľad do zákulisia svojho raného života a počiatkov profesijného smerovania. Opisuje obmedzené buržoázno-malomeštiacke pomery, v ktorých sa z jedného rozmazaného, a predsa do veľkej miery disciplinovaného dieťaťa bez otca, začal stávať spisovateľ. Autor v diele reflektuje aj svoj vzťah k matke, ktorú v detstve ponímal ako ženský objekt a nie ako ženu, ktorá ho priviedla na svet: „*Do mojej izby dali posteľ dievčiny. Mladá dievčina spávala sama a počestne sa prebúdzala; ešte som spal, keď utekala do kúpeľne, aby sa vykúpala, vracala sa kompletne oblečená. Ako som sa z nej mohol zrodiť? Rozprávala mi o svojich útrapách a súcitne som ju počúval, neskôr som sa s ňou mienil oženiť, aby som ju mohol ochraňovať.*“ (Sartre, 2011, s. 19) Anna-Maria bola pre Sartra aj v neskoršom období skôr kamarátkou ako klasickou matkou v archetypálnom zmysle.

Spomínaný vzťah k matke rovnako ako spoločná domácnosť so starým otcom a starou matkou mali dosah na psychický vývoj Jeana-Paula. Okrem tejto trojice stretával počas svojho detstva väčšinou dospelých ľudí. Na jednej strane sa Jeanovi-Paulovi podarilo pomerne skoro preniknúť do sveta dospelých, naučiť sa manipulovať svojich blízkych vo svoj prospech. Prinieslo mu to však aj komplikácie súvisiace so zaradením sa do kolektívu rovesníkov a problémy s nadviazaním vzťahov so spomínanou vekovou skupinou. Neskôr sa mu túto bariéru podarí prekonať a bariéru v budovaní priateľstva a produkcii vlastnej tvorby vidí v školských povinnostiach, ktoré ho zdržiavajú: „*Školské práce ma oberali o čas na tvorbu; nové kontakty ma dokonca pripravili o chuť písať. Konečne som mal kamarátov! Mňa, dieťa vyhostené z verejných parkov, hneď v prvý deň prijali medzi seba, úplne spontánne; nevyhádzal som z údivu.*“ (Sartre, 2011, s. 126)

Napriek detstvu medzi dospelými nebol Jean-Paul prototypom utiahnutého vážne pôsobiaceho dieťaťa. Vo svete dospelých sa ako často jediné dieťa predvádzal, ukazoval, priťahoval na seba pozornosť. Pôsobil extrovertne, ako herec, ktorý hrá svoju rolu na divadelných doskách. Okrem tohto rušného sveta začína spoznávať aj seba, svoje vnútro aj vďaka počiatočným literárnym pohnútkam: „*Unikal som pred komédiou; ešte som nepracoval, no už som sa ani nehral, klamár nachádzal pravdu vo svojich vykonštruovaných lžiach. Zrodil som sa z písáčiek, predtým sa plne zamestnával hrou so zrkadlami; počnúc prvým románom som vedel, že do zrkadlového paláca vniklo dieťa.*“ (Sartre, 2011, s. 90) Z dieťaťa, ktoré sa predvádza pred obecenstvom, z herca, ktorý sa na hranú rolu doteraz nepozrel z iného uhla pohľadu a ktorý sa rád vystavoval na obdiv sa začína rodiť autor s vlastným vnútorným svetom.

Dieło je popretkávané tragikomickým popisom konania jednotlivých postáv, a predovšetkým ich nie príliš racionálnych motivácií, ktoré formovali významného existencialistu. Princíp rodinnej subordinácie podávaný v obraze jeho starého otca Charlesa Schweitzera, opisuje Sartre ako príznačný pre Francúzsko prvej polovice 20. storočia.

Poukazuje tu aj na odlišnosť vzťahov, ktoré mal starý otec so svojimi vlastnými deťmi v porovnaní so Sartrom - vnukom.

Hegemónia pokryteckej morálky stredných vrstiev je úplne zjavná z autorových spomienok, nielen na zvláštny, a pre psychiku dieťaťa pomerne deštruktívny, typ výchovy, ale aj ohraničovanie spôsobu trávenia jeho voľného času. Dôsledkom bolo jeho rýchle existenčné vyhorenie, presnejšie úsilie hrať dospelého v čase, keď si mal užívať detstvo bohaté na okamihy uvoľnenosti a fantázie. Sartre dôverne charakterizuje svoj vzťah k literatúre, ktorý sa u neho v detstve rozvinul do takmer fanatického zaujatia osudom hlavných postáv a identifikáciou s nimi. Poskytoval mu ono potrebné okno do sveta, v rámci ktorého sa dokázal prostredníctvom fantázie emocionálne realizovať: „Všetko sa odohrávalo v mojej hlave; bol som imaginárne dieťa, bránil som sa imagináciou. Keď si spätne premietnem svoj život v období medzi šiestym a deviatym rokom, žasnem nad nepretržitými duchovnými cvičeniami.“ (Sartre, 2011, s. 68)

Prvé písané riadky, prvé príbehy vyvolávajú v Sartrovi túžbu po veľkých úspechoch na literárnej pôde. Dokonca sníva o tom, že bude ako Ludwig van Beethoven, ktorý stratil na sklonku života sluch. On však stratí zrak, svoje dielo napíše v tme. Neskôr, samozrejme po jeho smrti ho objavia a vyhlásia za vrcholné dielo mŕtveho autora. Aj takéto snové obrazy posúvajú Jeana-Paula k písaniu, k neustálej práci na sebe. Potenciálny čitateľ, ktorý túži po vlastnom autorstve, po práci na vlastnej tvorbe sa môže presvedčiť, že táto cesta nie je jednoduchá. Chlapec Sartre sa totiž v počiatkoch stretáva aj s nemilostnou kritikou (aj v okruhu rodinných známych). Niektoré texty podliehajú odpadkovému košu a končia na smetisku nikdy neuzretých textov. Sartra však počiatkové problémy neodrádzajú.

Zaujímavý prvok v *Slovách* tvorí povzdych autora nad náhodou, či presnejšie nad direktívnou rodinnou motiváciou, ktorá z neho urobila literáta. Sartre si je vedomý, že spisovateľstvo so sebou nesie nielen príznaky nevyhnutného plagiátorstva, ale zároveň poskytuje autorovi, často nekritický, štatút bohorovnosti vo vzťahu k osudom postáv svojho diela. Na druhej strane môže dielo slúžiť na ideologické účely, a vďaka svojej neohraničenosti má tendenciu postupne pohlcovať svojho tvorca do tej miery, že tvorba sa stáva automaticky súčasťou autorovho života a naopak. Práve autobiografia je vedomá akceptácia týchto vzájomne ambivalentných a predsa previazaných rovín. Taktiež tu vyvstáva problematika zmeny názorov. Autor počas svojho života menil svoje názory čo v autobiografii uvádza a tým potvrdzuje, že svojím myslením a následne literárno-filozofickou činnosťou sa pokúšal naozaj objavovať nielen vonkajší svet ale aj svoje vnútro.

Sartrove *Slová* sú výtvorom mnohých tvárí autorovho života, ako aj dôkazom úsilia o pochopenie seba samého v celosti, prostredníctvom akejsi introspektívnej genealógie vlastného poňatia autorstva, ktoré bolo rovnako fascinujúce a pohlcujúce, a zároveň existenčne ohraničujúce a do veľkej miery totalizujúce. Prelínanie života a diela, autorstva a existenčnej kompetencie a smrti ako dôkazu ukončenosti životného diela, sa nesie v *Slovách* vo forme estetických literárnych obrazov a privodzuje čitateľovi pocit pravej autorskej nostalgie.

Literatúra

Sartre Jean-Paul: *Slová*. Bratislava: Vydavateľstvo spolku slovenských spisovateľov 2011; 144 s. ISBN 978-80-8061-430-0.